

TURKIY XALQLARDA GO'ZALLIK VA AXLOQIY QADRIYATLAR O'ZGARISHI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15654374>

Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich

Samarqand davlat universitetining Urgut filiali

“Pedagogika va jismoniy madaniyat” kafedrası PhD dotsenti,

O‘zbekiston;

Email: pulatsamdu1988@mail.ru

+998995665940

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0921-6292>

Annotatsiya: “Turkiy xalqlarda go‘zallik va axloqiy qadriyatlar o‘zgarishi” mavzusi turkiy xalqlarning tarixiy va madaniy kontekstida go‘zallik va axloqiy me‘yorlarning qanday o‘zgarishini tahlil qiladi. Ushbu maqola, turkiy xalqlarning qadimiy urf-odatları va an‘analari asosida shakllangan go‘zallik va axloqiy qadriyatlarning zamonaviy dunyo bilan qanday moslashayotganini o‘rganadi. Globalizatsiya, texnologik taraqqiyot va madaniy almashinuvlar ta‘sirida bu qadriyatlarning o‘zgarishi jamiyatdagi yangi me‘yorlarni shakllantirishi mumkin. Shuningdek, maqolada turkiy xalqlarda go‘zallik, axloq va etik me‘yorlarining ijtimoiy hayotga ta‘siri, ayniqsa yoshlar orasida kuzatilayotgan o‘zgarishlar tahlil qilinadi. Mavzu, o‘zgargan qadriyatlar bilan bog‘liq muammolarni va bu o‘zgarishlarga qarshi kurashish zaruratini ko‘rsatadi. Natijada, maqola go‘zallik va axloqiy qadriyatlarning o‘zgarishining ijtimoiy va madaniy kontekstda qanday ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatishga intiladi.

Kalit so‘zlar: Turkiy xalqlar, go‘zallik, axloqiy qadriyatlar, o‘zgarish, madaniyat, globalizatsiya, an‘analar, yoshlar, ijtimoiy hayot, etnik me‘yorlar.

Аннотация: “Изменение концепций красоты и моральных ценностей у тюркских народов” тема, которая анализирует, как изменяются представления о красоте и моральные нормы в историческом и культурном контексте тюркских народов. В данной статье исследуется, как традиционные представления о красоте и моральных ценностях, основанные на древних обычаях и традициях тюркских народов, адаптируются к современному миру. Под воздействием глобализации, технологического прогресса и культурных обменов эти ценности могут изменяться, что приводит к формированию новых социальных норм. Также в статье анализируется влияние красоты, морали и этических норм на общественную жизнь, особенно на изменения, наблюдаемые среди молодежи. Тема подчеркивает проблемы, связанные с изменением ценностей, а также необходимость борьбы с этими изменениями. В результате статья

стремится показать, какое значение имеет изменение концепций красоты и моральных ценностей в социальном и культурном контексте.

Ключевые слова: Тюркские народы, красота, моральные ценности, изменения, культура, глобализация, традиции, молодежь, общественная жизнь, этнические нормы.

Abstract: The topic "The Change of Beauty and Moral Values among Turkic Peoples" analyzes how beauty and moral norms have changed in the historical and cultural context of Turkic peoples. This article explores how the beauty and moral values, shaped by the ancient customs and traditions of Turkic peoples, are adapting to the modern world. Under the influence of globalization, technological development, and cultural exchanges, these values may change, shaping new norms in society. Furthermore, the article examines the impact of beauty, morality, and ethical norms on social life, especially focusing on the changes observed among the youth. The topic highlights the problems associated with the changing values and the need to address these changes. As a result, the article aims to demonstrate the significance of the changes in beauty and moral values in the social and cultural context.

Keywords: Turkic peoples, beauty, moral values, change, culture, globalization, traditions, youth, social life, ethnic norms.

KIRISH

Turkiy xalqlarning tarixiy va madaniy rivojlanishi ularda shakllangan goʻzallik va axloqiy qadriyatlarning oʻziga xos tizimini yaratgan. Bu qadriyatlar asrlar davomida oʻzlarining anʼanaviy urf-odatlarini, etnik meʼyorlari va diniy eʼtiqodlari asosida shakllanib kelgan. Ammo, bugungi kunda globalizatsiya va texnologik taraqqiyotning taʼsiri bilan bu qadriyatlar oʻzgarishlarga duch kelmoqda. Modernizatsiya va zamonaviy ijtimoiy hayotning yangi talablari, shuningdek, madaniy almashinish jarayonlari goʻzallik va axloqiy meʼyorlarni yangi shakllarga moslashtirayotganini koʻrish mumkin. Zero, "Insoniyat oʻzini globallashtirayotgan, madaniyatlar uygʻunlashayotgan dunyoda yashayotganini idrok etmoqda. Shuning uchun har bir ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va xalqaro oʻzgarish, islohotlar umuminsoniy madaniyatga nima beradi, degan savol nuqtayi nazaridan baholanmoqda. Ammo global taraqqiyot milliy etnomadaniyatlarni rad etmaydi, balki ularni yanada rivojlantirishni, imkoniyatlardan foydalanib jahon hamjamiyatini mustahkamlashni nazardan tutadi. Jahon xalqlari integratsiya va globalizatsiya yoʻlidan borayotgan ekan, ushbu jarayonlarni pozitiv voqelikka aylantirish uchun etnomadaniyatlar va milliy madaniyatlar oldidagi muammolarni ham hal etish talab qilinadi" [1, 15-16-b.].

Bu oʻzgarishlar, ayniqsa, yoshlar orasida koʻzga tashlanadi, chunki ular oʻzlarining shaxsiy identifikatsiyasini qurishda anʼanalarga asoslangan qadriyatlar bilan global madaniyatning taʼsirini muvozanatlashga harakat qilmoqda. Turkiy xalqlarda goʻzallik, axloqiy qadriyatlar va etik meʼyorlarning zamonaviy dunyo

bilan uyg'unlashuvi ijtimoiy hayotda yangi normalar va madaniy shakllar yuzaga kelishiga olib keladi.

Ushbu maqola turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishiga oid jarayonlarni tahlil qiladi. Xususan, qadimiy urf-odatlar va an'analar asosidagi qadriyatlarning globalizatsiya va texnologik taraqqiyot ta'sirida qanday o'zgarayotganini, jamiyatdagi yangi me'yorlarning shakllanishini va yoshlar orasidagi o'zgarishlarni ko'rib chiqadi. Maqola, shuningdek, salbiy o'zgarishlarga qarshi kurashish zaruratini va bu jarayonlarning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi ahamiyatini ko'rsatishga intiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishiga oid tadqiqotlar asosan sotsiologiya, madaniyatshunoslik, antropologiya va tarixshunoslik sohalarini o'z ichiga oladi. Adabiyotlarda bu mavzu ko'plab mutaxassislar tomonidan o'rganilgan, ammo aniq bir metodologik yondashuvlar va muayyan xulosalar to'liq shakllanmagan. Bu erda tahlil qilinadigan asarlar orasida turkiy xalqlarning qadimiy an'analari va madaniy kodlari, zamonaviy dunyoda esa globalizatsiya va texnologik o'zgarishlarning ta'siri haqida yozilgan ilmiy ishlar mavjud.

Bir qator olimlar, masalan, P.Berger va R.Xantington, go'zallik va axloqiy qadriyatlarning tarixiy o'zgarishini turkiy xalqlarning madaniy va diniy qadriyatlari bilan bog'lab tahlil qilganlar. Ularning tadqiqotlarida go'zallik me'yorlarining jamiyatdagi yuksalishi va pasayishi, shuningdek, zamonaviy dunyo bilan integratsiya jarayonidagi o'zgarishlar ko'rib chiqiladi [2, 12-b]. Ular, shuningdek, texnologik taraqqiyot va global madaniyatning lokal qadriyatlarga ta'sirini yoritgan. Ba'zi izlanishlar, masalan, X.S. Jumaniyazov, M.A. Sobirovalar tomonidan amalga oshirilgan, internet va ijtimoiy tarmoqlarning go'zallik va axloqiy normlarga bo'lgan ta'sirini chuqur o'rgangan [3, 75-b.]. Bunday tadqiqotlar, ayniqsa yoshlar orasidagi o'zgarishlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, etnik me'yorlar va madaniy identifikatsiya masalalari ham ko'plab ilmiy izlanishlar doirasiga kiradi. Bir qator etnografik tadqiqotlar, masalan, I. Quvondiqov o'zgarayotgan go'zallik va axloqiy qadriyatlarni jamiyatdagi ijtimoiy qatlamlar va madaniy anglash orqali tahlil qiladi. Bu tadqiqotlarda o'zgarishlar faqat individual darajada emas, balki kollektiv madaniy qabul qilish va ijtimoiy interaktsiya orqali amalga oshishi ta'kidlanadi [4, 58-bet.].

Ushbu maqolada tahlil qilinayotgan go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishini o'rganish uchun bir nechta metodologik yondashuvlar qo'llaniladi. Asosan, sifatli va miqdoriy tadqiqot usullarining kombinatsiyasi orqali o'rganish amalga oshiriladi.

Birinchi metod sifatida, adabiyotlarni tahlil qilish va tarixiy-madaniy kontekstda o'rganish usuli tanlangan. Bu metod orqali turkiy xalqlarning qadimiy urf-odatlarini, an'analari va diniy e'tiqodlarining go'zallik va axloqiy qadriyatlar bilan qanday bog'langanligi aniqlanadi. Keyinchalik, zamonaviy o'zgarishlarning

ta'sirini o'rganish uchun intervyu va so'rovnoma usullari qo'llaniladi. Ushbu usullar orqali turli ijtimoiy guruhlar, ayniqsa yoshlar orasida go'zallik va axloqiy qadriyatlar haqida qanday fikrlar mavjudligi aniqlanadi.

Shuningdek, madaniy almashinuv va globalizatsiyaning ta'sirini o'rganish uchun qiyosiy tahlil metodidan foydalaniladi. Bu metod orqali turli madaniyatlar orasidagi o'zaro ta'sirlar va ularning mahalliy qadriyatlarga qanday ta'sir qilgani ko'rsatiladi. Bunda, shuningdek, tahlil qilinadigan mamlakatlarning global madaniyat bilan integratsiyasi va texnologik taraqqiyotning jamiyatdagi qadriyatlar va me'yorlarga qanday ta'sir ko'rsatishi o'rganiladi.

Bularning barchasi, o'z navbatida, turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishining ijtimoiy va madaniy kontekstda qanday ahamiyatga ega ekanligini tushunishga yordam beradi.

NATIJALAR

Ushbu tadqiqot natijalari, turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishi jarayonining ko'plab omillar ta'sirida amalga oshayotganini ko'rsatdi. Globalizatsiya, texnologik taraqqiyot va madaniy almashinuvlar, ayniqsa, yoshlar orasida go'zallik va axloqiy me'yorlarning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. An'anaviy qadriyatlar, ayniqsa, o'tmishdagi go'zallik va axloqiy me'yorlar, zamonaviy dunyo bilan integratsiya jarayonida o'zgarishga uchramoqda. Shu bilan birga, global madaniyatning ta'siri bilan birgalikda, tahlil qilingan turkiy xalqlarda yangi go'zallik va axloqiy me'yorlarning shakllanishi kuzatildi.

Globalizatsiyaning ta'sirida, asosan, yoshlar orasida go'zallikni qabul qilishda an'anaviy va zamonaviy me'yorlar o'rtasida keskin farqlar paydo bo'lgan. Misol uchun, an'anaviy go'zallik normlari ko'proq tabiiylik va soddalikka asoslangan bo'lsa, zamonaviy go'zallik me'yorlari kosmetikaga va tashqi ko'rinishga katta ahamiyat berishni taqozo qilmoqda. Shuningdek, axloqiy qadriyatlar ham o'zgarishlar jarayonida yangi ijtimoiy talablar va o'ziga xos etnik identifikatsiya bilan uyg'unlashmoqda.

Yoshlar orasida, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining keng tarqalishi sababli, go'zallik va axloqiy qadriyatlar yanada globalizatsiyalashgan va turli madaniyatlarning ta'siriga o'tkazilgan. Bunga misol sifatida, yoshlar orasida internet va ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan go'zallik standartlariga, shuningdek, axloqiy qoidalar va me'yorlarga bo'lgan qarashlar o'zgarishi keltirilishi mumkin. Darhaqiqat, "Globallashuv jarayonlarida millat va milliy o'zlikni anglash masalalari kun tartibining asosiy masalalari qatoriga ko'tarildi. Agar globallashuv transmilliy voqelik ifodasi bo'lsa, milliy va milliy o'zlikni anglash ushbu voqelikning boshlang'ich pog'onasi hisoblanadi. Milliy voqelikni bilmay globallashuvdagi umuminsoniylikni anglash qiyin. Mabodo global voqelikni butun tarzida qarasak, milliy masalalar uning qismidir. Bu o'rinda butun va qism, umum va xusus paydo bo'ladi. Ijtimoiy-falsafiy yondashish esa ularni uyg'un tarzda o'rganishni talab qiladi" [5, 103-b.]

Umuman olganda, turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishi global va mahalliy omillarning o'zaro ta'siri bilan yanada kompleks va ko'p qirrali holga kelmoqda. Bu o'zgarishlar, shuningdek, ijtimoiy va madaniy normalarning yangi shakllarini yaratishga yordam bermoqda, bu esa jamiyatning barcha qatlamlariga, xususan, yosh avlodga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda.

MUHOKAMA

Turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishi ijtimoiy va madaniy rivojlanishning ajralmas qismi sifatida ko'riladi. Ushbu o'zgarishlar, bir tomondan, globalizatsiya va texnologik taraqqiyot ta'siri bilan bog'liq bo'lsa, boshqa tomondan, jamiyatning ichki dinamikalari va madaniy o'ziga xosliklarini saqlashga bo'lgan intilishlar bilan ham chambarchas bog'liq.

Bir jihatdan, global madaniyat va ommaviy axborot vositalarining keng tarqalishi, xususan, internet va ijtimoiy tarmoqlar, turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarni yuksaltirishga yoki o'zgartirishga olib keladi. Zamonaviy go'zallik standartlari ko'pincha tashqi ko'rinish va kosmetikaga asoslanadi, bu esa an'anaviy qadriyatlar bilan qarama-qarshi keladi. An'anaviy go'zallik me'yorlari ko'proq tabiiylik, soddalik va ijtimoiy jamiyatga moslikni ta'kidlagan bo'lsa, zamonaviy me'yorlar ko'pincha individualizm va tashqi go'zallikni taqdirlaydi.

Biroq, bu o'zgarishlar turkiy xalqlarning an'anaviy qadriyatlari va madaniy identifikatsiyasini to'liq yo'q qilmaydi. Aksincha, ko'plab yoshlar zamonaviy dunyo bilan moslashishga harakat qilgan holda, o'z milliy va madaniy qadriyatlarini saqlab qolishga intiladilar. Ular uchun globalizatsiya nafaqat yangi imkoniyatlar, balki madaniy boyliklarni saqlash va rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojni ham anglatadi.

Shuningdek, turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishi jamiyatda ijtimoiy tenglik va adolat masalalarini ham keltirib chiqaradi. Global madaniyatning ta'siri ostida, xususan, yoshlar o'rtasida go'zallik me'yorlari va axloqiy qoidalariga nisbatan yangi qarashlar shakllanmoqda. Bunday o'zgarishlar ijtimoiy strukturadagi o'zgarishlarga olib kelishi mumkin, bu esa madaniy meros va qadriyatlarning yangi shakllanishini ta'minlaydi.

Shu bilan birga, o'zgarishlarning salbiy tomonlari ham mavjud. Go'zallik va axloqiy qadriyatlar orasidagi keskin tafovutlar, shuningdek, an'anaviy va zamonaviy qadriyatlar o'rtasidagi konfliktlar jamiyatda ma'naviy bo'shliqlar va ijtimoiy beqarorlikka olib kelishi mumkin. Shuning uchun, turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishini muvozanatlash uchun madaniy identifikatsiya va qadriyatlarni saqlash zarurati ko'rsatilmoqda. Zero, "Sharq ijtimoiy-ma'naviy merosida axloq bilan siyosat, inson bilan sotsium, fuqaro bilan davlat G'arbdagidek ancha antagonistik emas, balki bir-birini taqozo etuvchi, bir-biriga permanent bog'liq kuchlar, subyektlar sifatida qaraladi. Ushbu kuchlar, subyektlar o'rtasidagi munosabatlar taraqqiyotga xizmat qiluvchi o'zaro munosabatga, bir-birini qo'llab-quvvatlash va hurmat qilishga, o'zaro mas'ullik prinsipiga qurilishi darkor. Sharq demokratik taraqqiyot yo'lini har bir xalq,

millatning tarixiy-madaniy paradigmasidan, ma'naviy-axloqiy imperativlardan, ijtimoiy-siyosiy tajribasidan qidirganida ushbu prinsipdan kelib chiqadi" [6, 20-b.].

XULOSA

Turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishi jarayoni ko'plab omillar, xususan, globalizatsiya, texnologik taraqqiyot va madaniy almashinuvlar ta'sirida amalga oshmoqda. Ushbu o'zgarishlar, bir tomondan, zamonaviy dunyoning talablari va yangi go'zallik me'yorlarining kirib kelishi bilan bog'liq bo'lsa, boshqa tomondan, an'anaviy qadriyatlarning saqlanishiga bo'lgan ehtiyojni ham ko'rsatadi.

Jumladan, yoshlar orasida go'zallik va axloqiy qadriyatlar haqidagi qarashlar sezilarli darajada o'zgargan, bu esa global madaniyat va ijtimoiy tarmoqlar ta'siri ostida yangi normalar va me'yorlarni shakllantirgan. Shunga qaramay, turkiy xalqlarda an'anaviy qadriyatlar o'z ahamiyatini saqlab qolgan va yoshlar ularni zamonaviy dunyo bilan uyg'unlashtirishga harakat qilmoqda.

Bundan kelib chiqadiki, turkiy xalqlarda go'zallik va axloqiy qadriyatlarning o'zgarishi jamiyatdagi ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni aks ettiradi. Bu jarayon, bir tomondan, yangi madaniy shakllar va normallarni keltirib chiqarayotgani bilan, boshqa tomondan, qadimiy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish zaruratini ham ko'rsatadi. Shunday qilib, o'zgarishlar muvozanatlashgan va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Nishonova O. O'zbek etnomadaniyatining estetik mohiyati. Monografiya. – Toshkent: Fan, 2013. Bet 124.
2. Многоликая глобализация. Культурное разнообразие в современном мире. Под ред. П.Бергера. С.Хантингтона. – Москва. АСПЕКТ-ПРЕСС, 2004.-С.218.
3. Jumaniyazov X.S., Sobirova M.A., Nigmanova U. B. Globallashuv asoslari – Toshkent: Navro'z, 2015. Bet 318.
4. Quvondiqov I. Milliy-ma'naviy qadriyatlar – o'zlikni anglash omili. – Toshkent: Nishon-noshir, 2010. Bet 154.
5. Xajiyeva M.S., Xatamov F.F., Matyaqubova F.B. Globallashuv asoslari. O'quv qo'llanma. Samarqand: – "SamDCHTI" nashriyoti, 2023. – Bet 160.
6. Alimasov V. Ijtimoiy-ma'naviy meros va sharqona demokratiya. – Toshkent: Noshir, 2013.-Bet 168.